

Anförande av Kenneth Gunnarsson, Oss, inför kommunfullmäktige i Östhammars kommun 27 mars 2009.

Jag tänkte använda detta tillfälle till att inledningsvis förklara vad ett miljöperspektiv kan innebära, för att sedan utifrån det gå vidare och redovisa vår syn på slutförvarsprojektet.

De som arbetar med miljöfrågor världen över, har något som förenar dem. Det är att de jobbar för att skydda grundförutsättningarna för allt liv på jorden – rent vatten, ren luft och ren mark.

Vi arbetar med andra ord för det som numera står inskrivet i all modern miljölagstiftning, långsiktig ***hållbar utveckling***.

Med det menas inte den tolkning som kom när begreppet lanserades på 1970-talet – att framtida generationer ska ha samma möjligheter att tillgodose sina behov som vi har.

I ljuset av den rika världens överkonsumtion av jordens gemensamma resurser och i ljuset av klimathot, har begreppet långsiktig hållbar utveckling i dag fått en annan innebörd. Nämligen att vi måste hushålla med gemensamma resurser så att även kommande generationer ska ha tillgång till rent vatten, ren luft och ren mark.

Miljöperspektivet tar alltså sikte på framtiden och på kommande generationer. Det handlar därför om etiska och moraliska överväganden, med syftet att inte utsätta andra för skador och onödiga risker.

Det bästa stödet för att hantera etiska och moraliska ställningstaganden i t.ex. ett miljöärende, är att använda ***försiktighetsprincipen***.

Det kan tyckas vara ett oprecist begrepp, men det är något som vi använder ofta i vardagen. Det handlar om att avstå från något om det finns osäkerheter som kan drabba andra.

Här är ett exempel: Du skulle vilja ismeta på sjön och eftersom du har hand om barnbarnen idag tänkte jag du dem leka på isen. Du vet att isen var bra förra veckan, men blidvädret gör dig osäker om isläget idag. Du avstår därför från fisket, för du skulle aldrig kunna förlåta dig själv om en olycka händer barnen. Det är försiktighetsprincipen i ett nötskal.

Ett annat exempel, som är mer kopplat till ämnet för dagen, är domen från 2005 då miljödomstolen inte kunde tillstyrka Ringhals begäran om att höja effekten i kärnkraftverket. Med hänvisning till målet om hållbar utveckling pekade domstolen på tre saker som talade emot kärnkraften – strålningsriskerna, misshushållningen med energi och avfallsproblemet. Angående riskerna menade domstolen, att enligt försiktighetsprincipen bör osäkerheterna beträffande farligheten hos radioaktiva ämnen, och av verksamheten inte gå ut över allmänheten. Den som driver verksamheten bör i stället drabbas.

Miljöperspektivet innebär vidare att vi bedömer ***helheten***, hela systemet, möjliga händelsekedjor och alla dess eventuella konsekvenser. Det här kan tyckas självklart, och det är det t.ex. när man bedömer om en matvara kan anses vara miljövänlig eller inte.

Denna Krav-märkta ost (visas upp) kan man påstå är miljövänlig. Och det är den för att mjölken i första ledet är producerat på ett kontrollerat och miljövänligt sätt, och för att förpackningsavfallet i sista ledet är biologiskt nedbrytbart.

För oss är det självklart att ha denna helhetssyn även när vi tar ställning till andra sammanhang, som till exempel kärnkraftens eventuella miljövänlighet. Alltså tar vi även med uranbrytningen och avfallsfrågan i bedömningen. Det är av den anledningen som vi har engagerat oss i slutförvarsprojektet.

I slutförvarsprocessen skiljer sig miljöorganisationernas engagemang från andra aktörers på en avgörande och viktig punkt. Till skillnad från kärnkraftindustrin, från tillsynsmyndigheten och från kommunens politiska företrädare, har vi *inget egenintresse* att bevaka eller andra lojaliteter som binder vårt agerande i någon riktning.

För oss är det miljömässig hållbar utveckling som målet med vårt arbete, försiktighetsprincipen är vår måttstock och vårt stöd, och miljölagstiftningen, opinionsbildning och politiskt lobbyarbete är våra verktyg.

Vår huvudsakliga kritik mot slutförvarsprojektet har handlat om två saker sedan starten på 1980-talet. Det första att processen bland annat p.g.a. politiska låsningar aldrig har haft möjlighet leda fram till valet av den miljömässigt lämpligaste metoden. Och det andra att på grund av låsningarna i metodvalet har lokaliseringssprocessen inte hellre haft möjlighet att leda fram till valet av den lämpligaste platsen ur miljösynpunkt.

Nu, 25 år senare, befinner vi oss där vi kan konstatera att vår kritik har varit befogad. Det har investerats mer än 15 miljarder i en enda metod, en metod som det idag finns allvarliga osäkerheter kring.

Det har visat sig att kopparkapseln eventuellt kan få korrosionsskador under vissa omständigheter. Och det har även visat sig att lerbufferten kan erodera och tappa sin skyddsförmåga, och att salt kan påverka buffert och återfyllning negativt. Dessa osäkerheter är alla kopplade till grundvattenproblematiken.

Eftersom **KBS-3-metoden** inte bygger på förlåtande teknik, är grundvattenproblematiken metodens svagaste punkt. KBS-3-metoden bygger på principerna *isolering*, *fördröjning* och *utspädning* och det är grundvattnet i berget som kommer att förorenas av det radioaktiva läckaget om inte metoden fungerar som planerat.

I lokaliseringssprocessen står det mellan två platser. Båda är aktuella endast för att befolkning och kommunpolitiker har varit mer positiva till projektet än i andra kommuner, och för att båda erbjuder de industriella fördelar som en samlokalisering med kärnkraftverk innebär.

Båda platserna ligger vid kusten, med de osäkerheter kring det djupa grundvattenflödet och dess höga salthalt som det innebär. Den ena platsen är torr och den andra är mer blöt. Den ena platsen har mindre sprickor och den andra har mer.

Berggrunden på de två platserna uppvisar väldigt olika grundvattenförhållanden. Men trots att grundvattenförhållanden är avgörande för hur länge metoden kan fungera, säger sig avfallsbolaget ändå ha två bra platser som båda är lämpliga.

Ur vårt miljöperspektiv är det uppenbart **vilka problemen** är som måste hanteras. De grundläggande problemen med detta slutförvarsprojekt är etiska och moraliska, eftersom vi i detta land är beredda att nonchalera försiktighetsprincipen genom att fortsätta producera en av de farligaste avfallstyperna som människan skapat (SKI).

Och trots att vi vet att människan drabbas av farlig radioaktivitet främst genom internstrålning via mat och vatten, är vi beredda att nonchalera försiktighetsprincipen genom att slutförvara avfallet utan kontroll i grundvattenförande berg.

Och vi är beredda att nonchalera försiktighetsprincipen genom att förlita oss på att tekniska lösningar kan motstå naturens krafter och människans oberäknliga handlingar i tusentals år.

En förutsättning för reaktorägarnas drifttillstånd är att de kan visa att de kan ta hand om sitt avfallsproblem. Säkrade drifttillstånd är alltså **kärnkraftindustrins primära mål** med slutförvarsprojektet. Deras gemensamma avfallsbolag SKB AB har därför sökt efter rationella lösningar som kan försvaras ur industrins perspektiv. Och den valda metoden bygger på traditionell gruvteknik och metoden togs fram på 1970-talet, då miljömedvetenheten var en annan än i dag.

Nu närmar vi oss tillståndsprövningen och det är dags för **samhället att formulera sina mål** med slutförvarsprojektet. Och det är samhället, d.v.s. miljödomstolen och regeringen, som slutligen kommer att avgöra det hela.

Hur det kommer att gå i den kommande miljöprövningen är svårt att säga. Vad som kommer att hända ännu längre fram är omöjligt att säga. Men en sak är de flesta bedömare tämligen överens om, och det är att i ljuset av högre miljömedvetenhet kommer miljökraven *inte* att bli lägre i framtiden. Och tolkningen av miljölagarna och begreppet hållbar utveckling kommer att skärpas ytterligare.

Vad tycker då vi borde göras i slutförvarsprocessen för att uppfylla målet om hållbar utveckling och hur kan vi agera i enlighet med försiktighetsprincipen?

Som en konsekvens av den aktuella debatten kring olika energisystem, klimathot, tillväxtmål med mera, måste fokus i slutförvarsprocessen flyttas till samhällets mål och syften med avfallshanteringen. Det är helt nödvändigt för att kunna bedöma om industrin har uppfyllt myndighetens krav om optimering av strålskyddet, alltså valt lämpligaste metod och plats.

Som en yttersta konsekvens av den nuvarande regeringens klartecken för kärntekniskt utvecklingsarbete i Sverige, för utbyggd kärnkraft och argumentation för de s.k. 4:e generationens reaktorer, måste rimligen kärntekniklagens krav på slutförvaring omförhandlas. Riksdagen måste ta ställning till om det använda kärnbränslet även i fortsättningen ska ses som ett avfall som ska göras oåtkomligt, eller som en möjlig framtida resurs - åtkomligt genom kontrollerat och säkrat återtag.

Från miljöorganisationernas sida finns två huvudsakliga förhållningssätt i metodfrågan...

1. Att bygga ett förvar som ger full kontroll över avfallet och som ger handlingsfrihet till kommande generationer. Ev. DRD.
2. Att slutförvara avfallet och så långt som möjligt förhindra att radioaktivt läckage når biosfären, genom att välja förlåtande teknik. Ev. djupa borrhål.

KBS-3-metoden uppfyller inte något av dessa funktionskrav, och ur vårt miljöperspektiv därför den metoden bara ses som en dålig kompromiss.

Vi är många som tror att avfallsbolaget SKB AB kommer att välja Forsmark som lokaliseringsplats för slutförvaret. Om så blir fallet, kommer Östhammars kommuns dubbla ansvarsroller att bli tydliga. Kommunen har ett formellt och politiskt ansvar att verka för att kommunen utvecklas åt önskvärt håll när det gäller ekonomi, sysselsättning, infrastruktur m.m. Men kommunen kommer, i fall avfallsbolaget väljer Forsmark, även att tvingas axla ett moraliskt ansvar som mottagare av ett evigt miljöproblem.

Det kan precis som i fallet Ringhals bli så att miljödomstolen har invändningar mot projektet, men att regeringen ger ändå sitt tillstånd p.g.a. av till exempel energipolitiska skäl. Då måste kommunen utifrån försiktighetsprincipen ta ställning till vilka värden som väger tyngst – kommande generationers säkerhet eller dagens behov.

Det även finns andra frågor som befolkningen rimligen vill ha upp till en öppen debatt inför ett kommunalt beslut att säga ja till etableringen. Det är framför allt frågor som handlar om attityder och som snabbt kan förändras, frågor som utländskt avfall och den om riskerna för stigmatisering av området.

Enligt vår mening finns bara en enda hållbara hållningen i dessa svåra frågor. Det är att kommunen ställer tydliga krav för att acceptera att ta emot avfallet. Krav som gör att kommunens valda representanter kan gå till historien som de som gjorde allt som stod i deras makt för att framtida generationer skulle skyddas.

Utgångspunkten för sådana krav kan bara vara det enda mål som är försvarbart inför kommande generationer och hållbart över tid - målet om långsiktig hållbar utveckling. Det vill säga att skydda grundförutsättningen för allt liv – rent vatten, ren luft och ren mark.
Finns det tveksamheter och osäkerheter kring detta, då bör försiktighetsprincipen gälla